

IV OSA. AVALIKU SEKTORI FIRMADE ARENGU REGIONAALNE JÄTKUSUUTLIKKUS

11. PEATÜKK. AVALIKU SEKTORI FIRMADE JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜSI TEOREETI- LISED ALUSED

Kairi Ramcke

Sissejuhatus

Avalikule sektori ettevõtted Eestis ei ole vaid sotsialismi pärand. Paljudes lääneriikides mängivad olulist rolli riigile või kohalikele omavalitsustele kuuluvad ettevõtted. CEEP-i (European Centre of Enterprises with Public Participation and of Enterprises of General Economic Interest) hinnang EL-i kohta näitab, et ettevõtetes, kus avalikul sektoril on vähemalt enamusosalus, oli 1998. aastal tööl 6137100 inimest (1995. aastal 6947000 inimest). Töötajate arv Euroopa avaliku sektori ettevõtetes on küll kolme aastaga enam kui 10% vähenenud, kuid siiski märkimisväärne. 1998. aastal oli Euroopas 7,1% väljaspool põllumajandussektorit töötavatest inimestest hõivatud avaliku sektori ettevõtetes. Samaaegselt andsid nimetatud ettevõtted 8,5% rahvamajanduses loodud lisandväärtusest ja 11% põhikapitali brutoloomisest. (CEEP 2000)

Käesolevas peatükis tuuakse kõigepealt esile riigile ja kohalikele omavalitsustele (edaspidi KOV) kuuluvate ettevõtete omapära. Järgnevalt keskendutakse jätkusuutlikkuse üldisele kontseptsioonile, mida seejärel seostatakse ettevõtte arengu analüüsi ja hindamisega. Peatüki lõpetuseks esitatakse võimalused ettevõtete jätkusuutlikkuse empiiriliseks mõõtmiseks.

11.1. Avaliku sektori firmade omapära

Avaliku sektori ettevõtted arvatakse olevat ebaefektiivsemad, võrreldes erasektori ettevõtetega. Sellist hinnangut ei saa käsitleda üldisena. Järgnevalt on toodud mõned näited avaliku sektori ettevõtete ebaefektiivsusest ja efektiivsusest (vt Stiglitz 1995: 194–198). Siinkohal käsitletakse eelkõige valdkondi, kus Eestis on esindatud riigile või kohalikule omavalitsusele kuuluvaid ettevõtteid:

- kulu hooldekodude voodikoha kohta on avalikus sektoris erasektori hooldekodude kuludest suurem, riigi- ja munitsipaalhaigla kuludes ei pruugi võrreldes erahaiglatega erinevusi ilmned;
- munitsipaalprügivedu on kallim eraettevõtjate pakutavast prügiveoteenusest⁵¹;
- avaliku sektori pakutav bussitransport on erasektori pakutavast kallim;
- raudteetranspordis ei pruugi avaliku ja erasektori kulutasemes erinevusi ilmned;
- natsionaliseeritud ettevõtted võivad olla nii kasumlikud (nt Prantsusmaal) kui kahjumlikud (nt Suurbritannias).⁵²

Teatud valdkondades on avaliku sektori ettevõtetel erasektori ees omad eelised. Näiteks telekommunikatsiooni puhul on Agata (1996: 10) välja toonud avaliku sektori ettevõtete suurema kindluse – konfidentsiaalsus, universaalteenuse pakkumine, rahvusliku suveräänsuse, aga ka uurimis- ja arenguvõime säilimine.⁵³

Avaliku sektori ettevõtete eripäradena rõhutatakse eelkõige pankrotiseisundis edasitegutsemise võimalust, vähest konkurentsi, palgasüsteemide vähest sõltuvust tulemuslikkusest ja töökohtade kindlust. (Stiglitz 1995: 198–201) Riiklike monopolide konkurentsivõimele ohtlikuks võivad saada üldised regulatsioonid (näiteks töötajate tasustamise määrad), parlamendikontrollist tulenev ressursside kasutamisevõimaluste piiratus ja paindumatus (Agata 1996: 10).

⁵¹ Samas on raske muuta võrreldavaks tihedama ja hõredama asustusega valdade prügiveokulude hinnangut.

⁵² Samas on mitmed Suurbritannia ettevõtted natsionaliseeritud seoses nende pankrotistumisega.

⁵³ Välismaalt tehnoloogia impordiga kaasnevat suurte välismaiste ettevõtete kulueelist on maininud ka Berger (1996: 38).

Riigi põhilisteks ajenditeks majandusellu sekkumisel peetakse turutõrkeid. Põhilised turutõrked on järgmised (Stiglitz 1995: 71–79)⁵⁴:

- sisenemisbarjääridega seotud konkurentsitõrked – geograafiliselt piiratud turud, patendid, monopoliõigused, mastaabisäästuga kaasnev loomuliku monopoli staatus;
- üldkasutatavad hüvised – neile on iseloomulikud nullpiirkulud seoses täiendava kasutajaga ning raskused välistada antud hüviste kasutamist;
- positiivsete ja negatiivsete välismõjude olemasolu, kus ettevõtte oma tegevusega tekitab teistele subjektidele vastavalt kasu või kahju;
- puudulikud turud – ettevõtteid ei suuda toodet või teenust pakkuda, kuigi selle pakkumisega kaasnev kulu on väiksem kui tarbija oleks nõus vastava toote või teenuse eest maksma, eelkõige peetakse siin silmas kindlustus- ja kapitaliturge;
- turu informatsioonivaegusest tulenevad infotõrked.

Avaliku sektori ettevõtteid seostatakse monopoliõigustega, näiteks sellistes valdkondades nagu (tootmis)seadmete ohutuse ja tehnilise seisukorra kontroll, loto, alkoholiregister, rahatähtede ja postimarkide jms trükkimine jne. Samuti esinevad avaliku sektori ettevõtete hulgas loomulikud monopolid, näiteks elektrienergiaturu liberaliseerimist võib takistada riike ühendava elektrivõrgu puudumine, postiteenuste puhul tähendab universaalteenuse pakkumine suuri püsikulusid. Positiivsete välismõjude näitena võib tuua keemiliste, radioaktiivsete ja loomsete jäätmete töötlemise või hoidmisega seotud ettevõtteid. Informatsioonitõrked kerkivad esile eelkõige väikeste ja/või vähearenenud riikide puhul seoses tehnoloogiamahuka ja ökoloogiliselt puhta toodangu pakkumisega. Lahendamata infotõrke üheks näiteks on nii riiklike kui erasektori ettevõtete subsideerimise vajadus.⁵⁵

⁵⁴ Stiglitz (1995: 79-80) on turutõrgetena nimetanud ka tööpuudust, inflatsiooni ja tasakaalutust, kuid autori arvates on need pigem järgnevalt toodud turutõrgete, eelkõige infopuuduse ja ettevõtetevahelise tegevuse napi koordinatsiooni tagajärjed kui eraldi turutõrked.

⁵⁵ Kui antud ettevõtete tegevuses ilmnevad positiivsed sotsiaalsed või keskkonnavalased välismõjud, on neid raske hinnata. Samuti võib olla keeruline selgitada välja antud ettevõtete optimaalsete kulutuste suurust.

Täielikult kaitstud monopoolsetele (elektrituru) ettevõtetele võivad olla omased järgmised tunnused (Rodgarkia-Dara, Wirl 2003: 35–37):

- hinnadiferentseerimise puudumine, kuigi teooria näeks seda ette;
- hinnad ei ole kuludega põhjendatud, pigem kehtestatakse hinnad-tariivid poliitiliselt, lähtudes huvigruppide survest (hinnad on ka tootmisvõimsustega võrreldes liiga kõrged, kusjuures tootmisvõimsusi ei kasutata sageli täielikult);
- elektriturgudele on omane puudulik regioonidevaheline koordinatsioon, eelkõige kaubeldakse ülejääkidega, see põhjustab tootmise piirkulude erinevusi regiooniti;
- koordinatsiooni puudumine ja väikesed turud ei võimalda optimeerida tootmisvõimsust;
- rahvuslikul tasandil puuduvad võimalused efektiivsuse võrdlemiseks, hinnad baseeruvad raamatupidamise kuluarvutustel.

Euroopas on võetud suund monopoliga harude, eelkõige infrastruktuuri- valdkondade (elekter, post, raudteed, lennundus, gaas, jms) reguleeritud avamiseks. Samas ei pruugi turgude avamine tuua kaasa ainult positiivseid tagajärgi. Näiteks põhjustas raudteevõrgu- ja transpordiettevõtete lahutamine seoses privatiseerimisega Suurbritannias võrguettevõtete likviidsusprobleeme ja sundhaldamise rakendamist (vt Mehde 2002: 421). Eeltoodust tekkisid investeerimisprobleemid, probleemid dividendide maksimisega, regulatsioonid osutusid vähemõjusaks, lahknesid ühiskonna heaoluoootused ja erasektori kasumipüüdlustest tulenev kokkuvõtte.

Lähtudes eelnevast ja tuues juurde mõned Schleiferi (1998: 139–140) ning käesoleva peatüki autori enda argumendid, võib esitada avaliku sektori ettevõtete olemasolu poolt- ja vastuargumendid (vt tabel 11.1.). Seejuures ei pruugi nii poolt- kui vastuargumendid realiseeruda. Näiteks võib demokraatlik otsustusprotsess olla takistatud poliitilistest teguritest.

Mõned majandusteadlased arvavad, et ka täieliku liberaliseerimise ja privatiseerimise korral säilib eelkõige infrastruktuuriettevõtete puhul poliitiline surve ja taasnatsionaliseerimise oht (vt näiteks Rodgarkia-Dara, Wirl 2003: 43).

Tabel 11.1. Avaliku sektori ettevõtete olemasolu poolt- ja vastuargumendid

Pooltargumendid	Vastuargumendid
Üldised argumendid	
Demokraatlik otsustusprotsess	<ul style="list-style-type: none"> • Otsused ei pruugi olla optimaalsed (näiteks võivad need olla seotud poliitilise tsükliga) • Otsustusprotsess on pikk (probleemi äratundmise, otsustamise ja institutsioonilised viitajad)
Survegruppide suurem osalus, kuna avaliku sektori ettevõtetelt eeldatakse suuremat avatust	Vastutus on jagatud, kuna mitmed otsused sõltuvad kesk- ja/või kohaliku omavalitsuse otsustest
Eelarve läbipaistvus (eeldusel, et puudub korruptsioon)	Eelarve on planeeritud tavaliselt aastaks, raske on teha pikemaajalisi investeeringuid (elkõige väikestest parteidest koosneva või ebastabiilse koalitsioonivalitsuse tingimustes)
Töötamine kahjumiseisundis <ul style="list-style-type: none"> • töötajad säilitavad töökoha • säilitatakse toote/teenuse pakkumine 	Kahjumlikkus võib jääda püsivaks <ul style="list-style-type: none"> • tööturu paindlikkus väheneb • nõudluse vähenemine ei pruugi olla lühiajaline
Personali stabiilsus	Piirangud töölevõtmisele, vallandamisele, palgale, edutamisele
Hangete suurem maht ja madalam hind (seoses avalike vähempakkumistega)	Kõrgemad administreerimiskulud, poliitilise korruptsiooni oht
Haruspetsiifilised argumendid	
Madal konkurents <ul style="list-style-type: none"> • tarbijatel puudub valik tootjate osas • tarbijatel puudub valik toodete osas 	<ul style="list-style-type: none"> • vähenevad kulutused alternatiivsetele valdkondadele • kaupade nomenklatuuri sõltuvus poliitilistest otsustest
Lepingutega mitte reguleeritav võimalus alandada kulusid kvaliteedi arvelt eraomanduse puhul	Regulatsioonid tuleb ka avaliku omanduse korral välja arendada, kuid protsess võib survegruppide mitteaktiivsuse korral osutuda pikaks
Innovatsiooni vajadus pole suur	Kõrge innovatsioonivajadusega ettevõtete erastamine ei pruugi tagada innovatsiooni

11.2. Jätkusuutlikkuse üldine kontseptsioon

Jätkusuutlikkust on vastavalt Holmbergile ja Sandbrookile (1992: 19–38) defineeritud umbes 70 erineval moel. Jätkusuutlikkuse mõistet kasutatakse laialt poliitikas, äris ja teadusuuringutes. Jätkusuutlikkust iseloomustades võib rääkida kvalitatiivsetest ja kvantitatiivsetest eesmärkidest (vt ka joonis 11.1). Kvalitatiivsest aspektist rõhutatakse eelkõige kasvusunni kaotamist. Küsimus on eelkõige tarbimise piisavuses (elada hästi vs palju tarbida) ning ressursside ja sissetuleku ümberjaotuses.

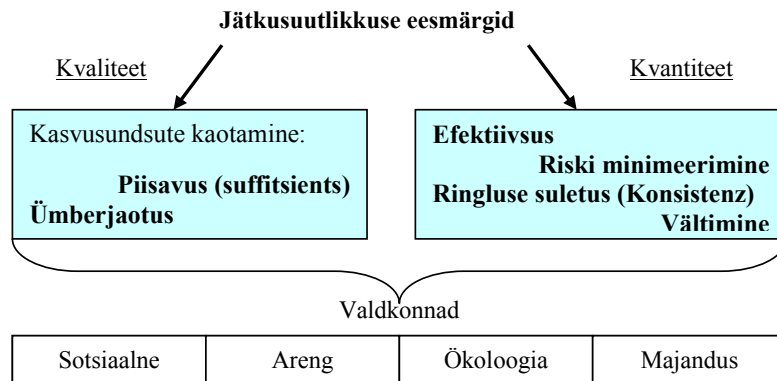
Tarbimise piisavuse arvestamine ei tähenda mitte üksnes liigse tarbimise piiramist, vaid ka tarbimise jätkusuutlikumaks muutmist. Eelkõige tuleb selleks väärata sellised ühiskonna arengutendentsid, mis pole jätkusuutliku ühiskonna tunnuseks: materiaalse omanduse väärtustamine (sotsiaalne staatus, soov tarbida piiramatus mahu, tarbimine ainuisikulisena, kui on võimalik jagada toodet/teenust teistega) ja elustiili „aeglustamine“ (kui tarbimisvõimalused suurenevad väga kiiresti, siis vaba aeg sama kiirelt ei muutu) (Paech, Pfried 2004: 22–24).

Ümberjaotamises käsitletakse nii rahvusvahelist kui sisemaist aspekti. Rahvusvaheliselt asuvad erinevad riigid erinevates arengufaasides.⁵⁶ Vähemarenenud riigid on sageli sunnitud tootmise kvaliteedi asemel kontsentreeruma kvantiteedile, et tagada oma elanikele elatustaseme tõus. (vt lähemalt Paech, Pfried 2004: 21). Eelkõige väljendub see erinevus arenenud riikide kontsentreerumises teadus- ja innovatsiooni-mahukale tootmisele ning vähearenenud riikide kontsentreerumist loodusressursside ja madalapalgalise tööjõu mahukale tootmisele.

Sisemaiselt eelistatakse sageli ümberjaotamise asemel keskenduda majanduskasvule, kuna see võimaldab vaestel lisatulusid saada, kahjustamata seejuures rikaste huve. Teoreetiliselt ei võrdle inimesed tarbimise taset, vaid erinevusi. Seega, kuni eksisteerivad erinevused, eksisteerib

⁵⁶ Rahvusvahelise aspekti sissetoomist õigustab see, et erineva arengutasemega riigid näevad jätkusuutlikkuse kontseptsiooni erineva nurga alt. Näiteks on Spangenberg (2000: 2, 2002: 3–4) väitnud, et arenenud Põhi mõistis jätkusuutlikkuse all keskkonna aspekte ja öko-arengut, vähearenenud Lõuna aga vaesuse leevendamist ja majanduskasvu.

vajadus majanduskasvuks. Majanduskasv ei pruugi aga tagada sotsiaalse heaolu suurenemist ja võrdsustamist. Niisiis diskuteeritakse arenenud riikides eelkõige dilemma üle *jobless growth vs growthless jobs*.⁵⁷ Veel võib nii rahvusvaheliselt kui sisemiselt vaadelduna rääkida jätkusuutlikkusest juhul, kui indiviidi või kollektiivi vajaduste rahuldamiseks ei pea uusi väärtusi looma, vaid olemasolevatest väärtustest saavad kasu võimalikult paljud (Paech, Pfriem 2004: 21–22).

Joonis 11.1. Jätkusuutlikkuse eesmärgid (Allikas: osa Paech, Pfriem 2004: 35 esitatud joonisest)

Vähearenenud või siirderiigi avaliku sektori ettevõtete seisukohast tähendaks jätkusuutlikkuse kvalitatiivse aspekti arvestamine näiteks:

- kontsentreerumist teadus- ja innovatsioonimahuka tootmise arendamisele;
- keskkonnasõbralike toodete arendamist ja pakkumist;⁵⁸

⁵⁷ Jätkusuutlikkuse ühe eelduse formuleeringu on toonud Spangenberg (2000, 3–4). Et majanduskasv ei tähendaks samaaegset tööaja vähenemist töötaja kohta, peaks saavutatama seis, kus tööjõu tootlikkuse kasv on väiksem majanduskasvust, mis omakorda on väiksem ressursitootlikkuse kasvust. Spangenberg nimetab seda sotsiaal-keskkondliku jätkusuutlikkuse miinimumtingimuseks (*minimum condition of socio-environmental sustainability*).

⁵⁸ Põhjust võib näha eelkõige vähearenenud riikide madalas nõudluses keskkonnasõbralike toodete järele.

- tootmise ja tarbimise nihutamist materiaaletelt toodetelt immateriaalsetele toodetele (eelkõige keskkonda vähe koormavatele ja sotsiaalset arengut soodustavatele teenustele);
- kapitali puhul on märksõnaks ühiskondlikult vastutustundlikud ja eetilised investeeringud,⁵⁹ mis kätkevad endas investori tähelepanu mitte ainult majanduskasvule, vaid ka keskkonnale ja sotsiaalsele õiglusele (Hamid, Sandford, 2002: 78).

Antud soovitusel on enamasti seotud turutõrgetega. Uudsed tehnoloogiad võivad olla kaitstud patentide ja monopoliõigustega (tuumaenergeetika, biotehnoloogia, meditsiin). Samuti on uute tehnoloogiate arendamine pikaajaline protsess, millega võivad kaasneda nii positiivsed kui negatiivsed välismõjud. Jäävad vastamata ka küsimused, kas avaliku sektori ettevõtted tulevad toime teravneva konkurentsiga ning kas riik, eraettevõtted ja kodumajapidamised suudavad kinni maksta sellistel põhimõtetel toodetud avalike hüviste hinna.

Jätkusuutlikkuse kvantitatiivsest küljest käsitletakse tootmise efektiivsust, ringluse suletuse (nii toodete taaskasutatavuse kui ka tootmisprotsesside suletuse mõttes (sks Konsistenz))⁶⁰ vältimist⁶¹ ja riski minimeerimist⁶² (vt lähemalt Paech, Pfriem, 2004: 24–35).

⁵⁹ Kartus, et ühiskondlikult vastutustundelistel investeeringutel ei pruugi olla tavaliste investeeringutega samaväärset tasuvust, võib olla ka alusetu. Näiteks uuris Schröder (2003: 23–25) investeerimisfondide tasuvust ja leidis, et ühiskondlikult vastutustundelised investeeringutel ei ole enamasti madalam tasuvus kui teistel investeeringutel. Samuti jõudis Schröder järgmistele järeldustele: mainitud fondid investeerivad rohkem madala kapitaliseeritusega ettevõtetesse; investeeritakse rohkem Euroopasse; investeeritakse rohkem atsüklilistesse (non-cyclical) tarbijakaupadesse ja atsüklilistesse teenustesse; Euroopa fondid investeerivad rohkem kommunaalteenuste tootmisse, USA fondid ka IT-sse.

⁶⁰ Mõned autorid ja institutsioonid on kasutanud ka öko-efektiivsuse (sks k Öko-Effektivität, ing k eco-efficiency) mõistet. Öko-efektiivsuse puhul on tegemist printsiibiga, kus tooted on algusest peale välja töötatud nii, et nad oleksid ökosüsteemis “bioloogiliste toiduainetena” omistatavad või tootmisprotsessis “tehniliste toiduainetena” rakendatavad (Braungart ja McDonough 1999: 19). Öko-efektiivsust on defineeritud ka kui konkurentsivõimeliste hindadega toodete ja teenuste pakkumist, mis rahuldavad inimeste vajadusi ja tagavad kõrge elukvaliteedi ning samas vähendavad koormust keskkonnale ja ressursiintensiivsust läbi kogu toote elutsükli vähemalt tasemini, mis on kooskõlas Maa kandevõimega. (Cleaner Production ... 1998: 3).

⁶¹ Sks.k. Vermeidung. Enne olemasoleva kaotamist tuleb analüüsida, mida selle asemele pakkuda. Teatud tooted või tehnoloogiad on küll efektiivsemad, kuid täieliku

Efektiivsuse all võib mõista toodangumahu suurenemist sisendite hulga muutumatuse tingimustes, mida võib alternatiivselt defineerida ka kui sisendi tootlikkuse suurenemist ($\frac{y \uparrow}{\bar{x}_i}$), või siis etteantud eesmärgi saavutamist võimalikult väheste sisenditega, mida võib nimetada sisendisäästlikkuseks ($\frac{\bar{y}}{x_i \downarrow}$).⁶³

Esmapilgul tundub, et esimene tootlikkuse definitsioon läheb vastuollu jätkusuutlikkuse printsiibiga.⁶⁴ See ei pruugi siiski nii olla (vt ka tabel 11.2.). Näiteks võivad (eelkõige) arengumaade valitsused ressursside säästmise asemel paigutada samad ressursid ümber keskkonnasõbralikku tootmisse. Sektoris, kust ressursse ära tõmmati, võib endiselt suurendada tootlikkust, kuna arengumaades võib endiselt suurendada *per capita* tootmis- ja tarbimismahtu, saavutamata seejuures “ületarbimist” arenenud riikide tasemega võrreldes. Valitsuse sellise käitumise põhjenduseks on asjaolu, et vähese turunõudluse korral ei ole erasektor nõus võtma tururiski ja toodab pigem vähem kui rohkem. Samuti võib omavahel võrrelda erasektori ja avaliku sektori pakutavaid haridus-, tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenuseid. Avalik sektor teenindab erasektoriga võrreldes sama sisendihulgaga suurema hulga tarbijaid.

info puudumine nende toodete või tehnoloogiate suuremamahulise kasutamise tagajärgede kohta või muud nendega kaasnevad riskid on tekitanud diskussiooni antud toodete või tehnoloogiate vältimise kohta (aatomenergia, geenitehnoloogia, prügi-põletus jne) (Paech, Pfriem, 2004:30)

⁶² Sks.k. Risikominderung. Eksisteerib palju uusi materjale, tooteid, tootmisviise, mille otseseid ja kaudseid mõjusid keskkonnale ja ühiskonnale ei teata. Tulemusena soovitatakse kontsentreeruda toodetele ja protsessidele, mille mõjuahelad on ajaliselt ja ruumiliselt lühemad. Samuti tuleb sügavamalt analüüsida pöördumatute ja siduvate investeeringute otstarbekust. (Paech, Pfriem, 2004:30-31)

⁶³ Viimase tootlikkuseprintsiibi “pehmem”, majanduskasvu mittepiirav, väljendus on $dy < d(y/x)$ (näiteks on sellist tootlikkust maininud Spangenberg (2000: 3)), kus majanduskasv on lubatud, kuid ressursside tootlikkuse kasv on suurem kui majanduskasv.

⁶⁴ Nii on näiteks väitnud Paech ja Pfriem (2004:27). Tootmissisendite hulk ei vähene ja toodetakse-tarbitakse rohkem, mis omakorda võib keskkonda reostada ja täiendavaid investeeringuid nõuda, nn bumerangiefekt.

Tabel 11.2. Jätkusuutlikkuse näited lähtuvalt kvaliteedi ja tootlikkuse aspektidest

Piisavus	Keskonnasõbralike toodete pakkumine arengumaades; tootlikkuse suurendamine põllumajanduses	Toodete eluea pikendamine. Kõigis riikides: avalik transport, kommunaalteenused. Arenenud riikides: üldine teadus- ja innovatsioonimahukus, suur teenuste osatähtsus, keskkondlikest aspektidest lähtuv kaupade jagamine tarbijate vahel (tööriistade laenus, pesumasinate, professionaalsemate tolmuimejate jms jagamine korterelamutes).
Ümberjaotus	Kõigis riikides: avalikud teenused (haridus, tervishoid, sotsiaalteenused), kolmas sektor	Arengumaades: valitud harudele fokuseeritud teadus- ja innovatsioonimahukus; (põllumajanduslike) tootmisvahendite ühine kasutus
	$\frac{y \uparrow}{\bar{x}_i}$ (sisenditootlikkus)	$\frac{\bar{y}}{x_i \downarrow}$ (sisendisäästlikkus)

Allikas: autori tabel

Kui nüüd eeldada, et tarbimine ja tootmine on sama mahu ja struktuuriga, võib pakkuda välja viise, kuidas näiteks jätkusuutlikkuse efektiivsuse ja kvalitatiivseid printsiipe omavahel kombineerida tabelis 11.2. toodud viisil. Arenenud riikide üheks tarbimisega seonduvaks probleemiks on tarbimisvõimaluste rohkusest tulenev ületarbimine. See põhjustab liigsete tarbekaupade tootmist. Lahenduseks võib olla sisendite ümbersuunamine ja tarbimise säilitamine samal tasemel, kuid erineva struktuuriga. Nii arenenud kui vähearenenud riikide puhul on ressursisäästlikult piisava tarbimise tagamise headeks näideteks avaliku transpordi soodustamine. Mitmete vähearenenud riikide (va nafta vm oluliste loodusvarade poolest rikkad riigid) tootjate puhul on sisendisäästlikkuse vajadus tingitud eelkõige ressursside vähesusest.

11.3. Avaliku sektori firmade jätkusuutlikkuse teoreetiline kontseptsioon

Ettevõtte jätkusuutlikkusena nähakse kohati vaid selle võimet rahuldada omanike vajadusi. Näiteks on *Dow Jones Sustainability World Indexi* puhul korporatsiooni jätkusuutlikkust defineeritud kui ettevõtte

pikaajalist väärtust aktsionäridele (*shareholder value*), mis luuakse kasutades võimalusi ja maandades riske, mis tulenevad majanduslikest, keskkondlikest ja sotsiaalsetest arengutest (Dow Jones ... 2004: 8). Samas võib ettevõtte jätkusuutlikkust defineerida ka laiemalt. Näiteks on Fikseli (2002) järgi jätkusuutlik selline ettevõtte, mis aimab ette ja kohandub tänapäeva ja tuleviku tarbijate ja omanike generatsioonide vajadustele, lähtudes kolmest dimensioonist:

- majanduslik heaolu ja järjepidevus ettevõttele ja osanikele;
- sotsiaalne heaolu töötajatele ja mõjutatud ühiskonnagruppidele;
- keskkonnakaitse ja ressursside säilitamine nii lokaalselt kui globaalselt.

Seejuures on võimalik suurendada majanduslikku lisandväärtust (*economic value added, shareholder value added*) (Fiksel 2002):

- suurendades ressursside tootlikkust seoses materjalide ja energia kasutamise ökoloogilise "jälje" vähendamisega;
- suurendades tulusid seoses keskkonnasõbralike toodete disainimise ning selle kaudu toodete diferentseerimise ja turul edu saavutamise;
- vähendades kapitalikulu seoses ohutuse, prügi eemaldamise, protsessi lihtsustamise ja varade parema rakendatavuse taotlemisega;
- tagades suurema tulu ja vähendades kohustusi ja riske seoses jätkusuutliku strateegia rakendamisega;
- minimeerides kulukaid töökatkestusi (näiteks heakskiidu ootamised valitsuselt, omavalitsuselt vm avaliku sektori institutsioonilt) seoses ühiskonna usalduse suurenemisega.

Ajalooliselt on ettevõtete lähenemine jätkusuutlikkuse kontseptsioonile muutunud mitmetahulisemaks. Näiteks on joonisel 11.2. toodud Henkeli korporatsiooni arusaam jätkusuutlikkusest. Kui minevikus konsentreevus Henkel ainult hinnale ja majanduslikule tulemusele, siis tänapäeval on nendele aspektidele lisandunud veel ka keskkondlik aspekt ja üha rohkem omandab tähtsust sotsiaalne aspekt. On selge, et ettevõttel võivad tekkida raskused jätkusuutlikkuse kontseptsiooni kõigi aspektide samaaegse järgimisega. Nii võib olla problemaatiline samaaegne sotsiaalsetest põhjustest tulenev madala hinna säilitamine ning heade majandustulemuste saavutamine. Samuti võivad eelkõige arengumaades vastuollu minna generatsioonidevahelise õigluse tagamine ning pikaajaliste investeringute finantseerimine hinnatõusu kaudu. Eelkõige tekib

ettevõtetel aga konflikt tarbimise piiramisega. Ühiskonnale ja eelkõige keskkonnale oleks kasulik teatud hetkest tarbimist piirata, praegu valitseb aga odavkettide levimise ning suurmüükide korraldamise tendents. Riikliku regulatsiooniga tekitatud üheks oluliseks konfliktiks on näiteks madalate kommunaalteenuste hindade tagamine ning käitlemist vajavate jäätmete (prügi, reovesi jms) mahu kasv ja loodusressursside (gaas, puhas vesi, puit, põlevkivi jms) kasutamise suurenemine.

Joonis 11.2. Henkeli korporatsiooni jätkusuutlikkuse perspektiivid (Henkel 2005)

Asudes kindlustama oma jätkusuutlikkust, muutuvad ettevõtte jaoks oluliseks järgmised aspektid:

- eesmärgipüstitus: kohustus tagada ohutus, tervise- ja keskkonnakaitse ning sotsiaalne õiglus kõigil toote elutsükli etappidel;
- regulaarne kontroll: eelkõige sisekontroll, kuid ka survegruppide poolne kontroll;
- kommunikatsioon: avalikkuse informeerimine jätkusuutlikkusega seonduvatest probleemidest.

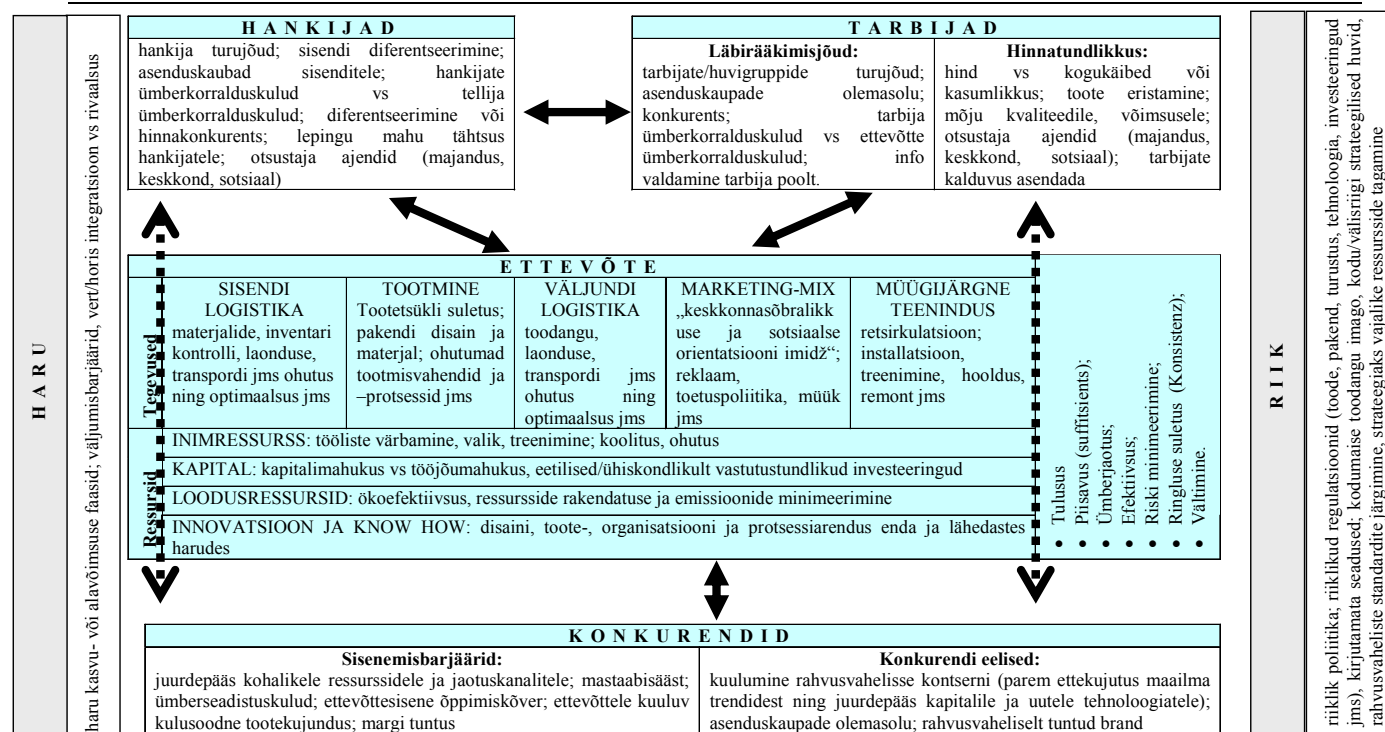
Ettevõtte ei ole oma jätkusuutliku arengu strateegia läbiviimisel sõltumatu. Ta peab arvestama nii riigis üldiselt kui tegevusharus spetsiifiliselt valitseva olukorraga, aga ka hankijate, tarbijate ja konkurentide käitumisega (vt ka joonis 11.3.). Jätkusuutlikkuse tagamisega peab arvestama toote elutsükli kõigil etappidel alates tooraine hankimisest lõpetades müügijärgse teenindamise ja taaskasutusega. Arvestada tuleb ka haru ja riigis üldiselt valitsevate trendidega. Haru olukorda hinnates tuleb välja tuua haru kasvu- või langusfaas, võimsuste puudujäägi või alakasutuse faas, turule sisenemise ja turuosaliste väljumisbarjäärid, turulosalejate

vertikaalne/horisontaalne integratsioon või rivaalitsemine jne. Riigi olukorra iseloomustamisel tuleb hinnata riiklikku poliitikat; riiklikke regulatsioone toodete, pakendi, turustuse, tehnoloogia, investeeringute jms valdkonnas, kodumaise toodangu mainekujundust, kodu- või välisriigi strateegilisi huve, ühiskonnas valitsevaid kirjutamata seadusi; rahvusvaheliste standardite järgimist, vajalike ressursidega varustamise tagamist jätkusuutliku arengu strateegia läbiviimiseks jne.

Loew (2001) leiab, et ettevõtted näevad oma jätkusuutlikkust majanduslikus mõttes eelkõige strateegia teostatavuses ja tasuvuses. Ühiskondlikust vaatenurgast tähendaks majanduslik jätkusuutlikkus mitte ainult kasumi tootmist, vaid ka väärtusloome õiglasemat jagunemist. Sotsiaalses mõttes peavad ettevõtted silmas eelkõige oma töötajate heaolu. Jätkusuutlikkuse sotsiaalsed probleemid on ettevõtete jaoks seotud töötajate kaasamisega otsustusprotsessi, tasustamisega ja kvalifitseerimisega, aga samuti tööajaga ja töötajate rakendamise sotsiaalsete aspektidega (näiteks väikeste lastega emade-isade töökorraldus).

Regulaarne kontroll ja avalikkuse informeerimine nõuab täiendavaid kulusi⁶⁵ ning kohati võib tekkida probleeme jätkusuutlikkust iseloomustava indikaatori leidmise ja selle adekvaatsusega. Näiteks võib ettevõtte küll defineerida end "rohelise" või "töökohti loova/säilitava" ettevõtteks, kuid seoses seotud jätkusuutlikkuse eesmärkide ettevõttespetsiifilisuse või huvigruppidele orienteeritusega ei pruugi antud eesmärkide saavutamise olla mõõdetav või võrreldav teiste ettevõtetega (vt alapunkt 11.4.).

⁶⁵ Seoses täiendavate kulusitega võib ettevõtte loobuda muudest kvaliteeditunnustustest (näiteks ISO).

Joonis 11.3. Ettevõtte ja tema tegutsemiskeskonna jätkusuutlikkuse tegurid (Allikas: autori joonis, võttes aluseks Cole 1994: 151; Eschenbach, Kreuzer, Neumann 1994: 57 ja Paech, Pfriem, 2004: 35)

11.4. Avaliku sektori firmade jätkusuutlikkuse mõõtmine

Ettevõtte jätkusuutlikkuse kohta info avalikustamiseks on kasutusel kaasusanalüüsid, sertifitseerimine, valitud näitajate analüüs ja indeksid. Cerin (2004: 312) on välja toonud, et 1990. aastate alguses kasutati jätkusuutlikkuse väljatoomisel eelkõige kaasusanalüüsi. Need keskendusid positiivsete näidete väljatoomisele ja olid teatud mõttes propagandistlikud. Kaasuste põhisõnumiks oli, et keskkonna seisukorra parandamine võib edukalt olla tööstusliku innovatsiooniprotsessi osaks ja ei tähenda suuri kaotusi tarbijale. Palmer *et al.* (1995: 119–132) leiavad, et regulatsioonid, mis sundisid ettevõtteid rakendama keskkonnasõbralikke tehnoloogiasid, põhjustasid ettevõtetele sageli neto-kulusid. Autorid seadsid kahtluse alla, kas innovatsiooni saavutamiseks on keskkonnavalane regulatsioon parem meetod kui tuginemine konkurentsiga kaasnevale iseregulatsioonile.

Tabel 11.3. Keskkonnasertifikaatidega kaasneva aruandluse võrdlus

EMAS	EMAS II	ISO 14001	SA 8000
Euroopa Liit	Euroopa Liit	Ülemaailmne, vabatahtlik	Ülemaailmne, vabatahtlik
Asukohaga seotud	Organisatsiooniga seotud	Organisatsiooniga seotud	Organisatsiooniga seotud
Sektoripiirang	Kõik sektorid	Kõik sektorid	Kõik sektorid
Aruannet kaasajastatakse iga kolme aasta tagant	Aruannet kaasajastatakse igal aastal	Aruannet kaasajastatakse iga kolme aasta tagant, iga-aastased järelvalveauditid	Ettevõtted otsustavad, kui sageli jätkusuutlikkuse aruannet esitada
Keskkonnaporteri avalikustamise kohustus	Kohustus keskkonnaporteri avalikustamiseks puudub	Kohustus keskkonnaporteri avalikustamiseks puudub	Kohustus jätkusuutlikkuse raporteri avalikustamiseks puudub
Keskkonnapoliitika/keskkonnakorralduse olemasolu	Keskkonnapoliitika olemasolu	Keskkonnapoliitika olemasolu	Ökoloogiliste, majanduslike ja sotsiaalsete aspektide olemasolu.

Allikas: Global Reporting Initiative ... 2002: 24.

Teatud sertifikaatide taotlemiseks on ettevõtetel võimalik lasta end hinnata. Jätkusuutlikkust iseloomustavad sertifikaadid on eelkõige seotud keskkonnavalase tegevusega. Tabelis 11.3. on esitatud tähtsamate jätkusuutlikkusega seonduvate sertifikaatide võrdlus.

Ettevõtete jätkusuutlikkust piisavuse aspektist on keerulisema mudelita raske hinnata. Ka on raske või koguni võimatu hinnata riski minimeerimist ja vältimist. Reaalselt on võimalik anda hinnang ettevõtte tulususele, loodud väärtuse ümberjaotusele ja tootmise efektiivsusele. Nendest tulusus tähistaks majanduslikku jätkusuutlikkust, loodud väärtuste ümberjaotus sotsiaalset jätkusuutlikkust ja tootmise efektiivsus nii majanduslikku kui ökoloogilist jätkusuutlikkust. Järgnevalt on toodud mõned näitajad, mida võib ettevõtte jätkusuutlikkuse mõõtmisel kasutada.⁶⁶

1. Majanduslikud:

- ettevõtte suuruse näitajad – töötajate arv, varade koguväärtus, põhivara väärtus, omakapitali suurus, netokäibe suurus, puhaskasumi maht;
- ettevõtte kapitaliseerituse näitajad – vara töötaja kohta, põhivara töötaja kohta, omakapital töötaja kohta;
- ettevõtte tootlikkuse näitajad – ROE (omakapitali puhaskasum, puhaskasum*100/omakapital), käive ja kasum töötaja kohta, kasum käibeühiku kohta (käibe puhaskasum);⁶⁷
- Finantsstabiilsuse (kui potentsiaalse tulususe) näitajad – võlakordaja (=kohustused/vara), omakapital/vara (sks *Eigenkapitalquote*), vara käibesagedus (käive/varad, *Kapitalumschlag*⁶⁸, intressimaksete kattevara koefitsient (*interest coverage*), Altmani pankrotikordaja;⁶⁹
- konkurentsi näitajad – turuosa suurus, konkurentide arv, valitsuse subtsiidiumide suurus ja suhe käibega;
- tarbijaid iseloomustavad näitajad – tarbijate rahulolu indeks, tarnehäirete arv ja sagedus (Plagiannakos *et al.* 1997: 77–92), kaebuste arv ja sagedus;

⁶⁶ Tumedalt on toodud näitajad, mida hilisemas empiirilises osas on ka kasutatud.

⁶⁷ Hinnang sellele, kui palju ettevõtte hinnalangust taluda saab, kui tema muud ettevõtetulud ei muutu.

⁶⁸ Kõrge aktivakäive viitab ettevõtte kõrgele kapitali kasutamise efektiivsusele, likviidsusele (Firma ... 2003: 14) ja seeläbi väheneb (võõr)kapitali kasutamise risk. Väärtus ei tohiks olla väiksem kui 1. (Existenzgründung ... 2005: 9.)

⁶⁹ Mittetöötleva tööstuse (*non-manufacturing industry*) jaoks arvutatakse Altmani Z-skoori järgmiselt. $Z = 6.56x_1 + 3.26x_2 + 6.76x_3 + 1.05x_4$, kus x_1 = (käibevara-lühiajalised kohustused)/vara, x_2 = puhaskasum/vara, x_3 = ärikasum/vara, x_4 = omakapital/kohustused. Kui $Z > 2.6$ siis ettevõtte on edukas; kui $1.1 < Z < 2.6$, siis ettevõtte seisund on ebastabiilne; kui $Z < 1.1$, siis on ettevõtte pankrott tõenäoline. (What is ...).

- juhtimise näitajad: juhtide kompetentsuse näitajad (hallatava asutuse sobivus ettevõtte tegevusega), restruktureerimise sagedus (käsitletud käesoleva kogumiku 12. peatükis AS Eesti Põlevkivi näitel).
2. Keskkonnaalased näitajad:⁷⁰
- energiasäästlikkuse näitajad: energiakulu toodanguühiku kohta, aastane ettevõttesisene energiakokkuvõtte, taastuva energia osatähtsus energiakuludes;⁷¹
 - loodusressursside kasutamise näitajad: taastuvate ressursside osatähtsus tootmissisendites; vee kasutamine toodanguühiku kohta, õhu reostatuse näitajad, toksiliste materjalide kasutamine ja tekitamine tootmises;
 - ringluse suletuse näitajad: tekitatud prügi hulk, jäätmete taaskasutuse osatähtsus;
 - ettevõtte keskkonnastrateegia näitajad: keskkonnatöötajate arv, keskkonnaraportite olemasolu, keskkonnakasutuse jätkusuutlikkusega seonduva sertifikaadi olemasolu, keskkonnaorientatsiooniga juhtimissüsteemi olemasolu (*environmental management system*);⁷²
 - avaliku kontrolli näitajad: keskkonnatrahvide arv ja summa.
3. Sotsiaalsed näitajad:
- ettevõttesisesed näitajad: tööõnnetuste hulk, töötamine mitmel töökohal, juhataste tasude ja preemiate osatähtsus personalikuludes või äriikuludes, tööjõukulude summa ja osatähtsus kogukuludes;
 - ettevõttevälised näitajad: praktikantide hulk (kui potentsiaalsete töökohade näitaja ning indikaator ettevõtte valmidusest osaleda koolituses), parteiliikmete osatähtsus juhtkonnas (poliitilise korrupsiooni näitaja), sõlmitud kollektiivlepingutega ettevõtete osatähtsus, hõive

⁷⁰ Autoril puuduvad kahjuks keskkonna jätkusuutlikkust iseloomustavad näitajad ettevõtte tasandil, seetõttu keskkonnaalast jätkusuutlikkust järgmises peatükis ei mõeldeta.

⁷¹ Energiasektori jätkusuutlikkuse kohta vaata (Plagiannakos, Skuce 1997).

⁷² Paljud ettevõtted investeerivad ka antud juhtimissüsteemi, eriti kui nad on sertifitseeritud vastavalt standardile (Cerin 2004, p. 314). Antud süsteemi olemasolu võib olla tingitud faktist, et ettevõtte töötab tegelikult valdkonnas, kus näiteks emiteeritakse palju toksilisi aineid. Igal juhul ei pruugi keskkonnale orienteeritud juhtimissüsteemi olemasolu tähendada keskkonnaalase jätkusuutlikkuse suurenemist (vt Wood 1991, Cerin 2004: 314). Keskkonnaalase jätkusuutlikkuse uurimisel tuleb seega kontsentreeruda pigem korporatiivsele käitumisele (Cerin 2004: 314).

näitajad, muulaste osatähtsus töötajaskonnas; naiste osatähtsus juhtkonnas, tarbijate kaebuste arv, osalemine kolmandas sektoris (kuulumine MTÜ-sse, sihtasutusse), sponsorluse osatähtsus käibest, maksude maksmist iseloomustavad näitajad.

Jätkusuutlikkuse hindamiseks on välja töötatud väga erinevaid indekseid ja hindamisel kontsentreerutakse eri aspektidele (vt eri hinnangute lühikirjeldusi Hamid, Sandford 2002; UN 2001a ja UN 2001b) Mõned jätkusuutlikkuse indekseid avaldavad institutsioonid on esitatud tabelis 11.4. Jätkusuutlikkuse näitajad ei pruugi alati anda adekvaatset pilti jätkusuutlikkuse arvestamisest ettevõtte rakendatavas strateegias. Ettevõtetel on kalduvus avalikustada neid positiivselt iseloomustavaid näitajaid (vt Cerin 2004: 316) ning vabatahtlikult avalikustatud näitajad võivad olla manipuleeritud (Ilinitch *et al* 1998: 389). Mitmed uuringud on näidanud, et (vt lähemalt Cerin 2004: 315–317):

- ettevõtted ja harud, mis on kõige suuremad keskkonnareostajad, avalikustavad rohkem keskkonnanäitajaid;
- indeksite koostajad (nagu näiteks DJSI) koguvad algandmeid ettevõtetelt endilt ega vii läbi sõltumatuid vaatlusi või mõõtmisi;
- suured ettevõtted kannatavad rohkem negatiivse reputatsiooni all, samas kui väikseid ettevõtteid võib seostada suurema osaga maailma majandustegevusest;
- ettevõtted on võtnud informatsiooni juhtimise oma strateegilistesse plaanidesse ja positiivsete välisefektide avalikustamine on tõenäolisem negatiivsetest;
- hindamismeetodid on välja töötanud praktikud, st konsultandid, pangad, MTÜ-d jms, mis võib viia aga “nõiaringi”, kus ettevõtete järjestamine põhineb reputatsioonil ja *vice versa*.
- suurema kapitalisatsiooniga ettevõtetel on rankingutes parem positsioon;
- mida suurem kapitaliseeritus, seda suurem CO₂ emissioon;
- DJSI ettevõtete CO₂ emisioonid on suuremad kui “tavalistel ettevõtetel”;
- ettevõtted kontsentreeruvad oma tegevusega seotud valdkondadele (keskkond, ühiskond vms) (Ince 1997)

Probleemiks võib olla ka, et erinevad ettevõtted lähtuvad jätkusuutlikkuse tagamisel erinevatest strateegiatest.

Tabel 11.4. Jätkusuutlikkuse indikaatorid

Indeks	Indeksi pakkuja	Asu-koht	Kaetav piirkond	Alates
ASPI	VIGEO, STOXX Ltd-ga	FR	Eurosoon, maailm, pioneer	07/2001
Calvert Social Index	Calvert Group	US	US	04/2000
DJSI World	SAM Group, Dow Jones & Company	CH	Maailm	09/1999
DJSI STOXX/ EURO STOXX	Dow Jones&Co, STOXX Ltd, SAM Group	CH	Pan-Euroopa, Eurosoon	10/2001
Domini 400 Social Index	Domini Social Investments / KLD	US	US	1990
Ethibel Sustainability Index	Ethibel vzw	BE	Euroopa, maailm	06/2002
Ethical Index	E.Capital Partners	IT	Euroopa, maailm	01/2000
Ethinvest Environmental Index	Corporate Monitor	AU	Austraalia	06/1996
FTSE4GOOD	Financial Times und Börse London	GB	Euroopa, UK, US, maailm	07/2001
Humanix Ethical Index	Humanix Holding AB	SE	Euroopa, US, SE, maailm	01/2001
Jantzi Social Index	Michael Jantzi Research Associates (MJRA)	CA	CA	01/2000
Natur-Aktien-Index (NAI)	SECURVITA	DE	maailm	04/1997
UBAI, UmweltBankAktienInd.	UmweltBank AG	DE	DE	09/2002
Westpac-Monash Eco-Index	Westpac Investment Management, Monashi Ülikool	AU	AU	01/1999

Allikad: Hamid, Sandford, 2002: 14–17; Indizes. Nachhaltiges Investment, Natur-Aktien-Index

Strateegiad võivad olla (Gibson jt) järgmised.

- Asendamine ajas. Selle strateegia rakendamise üheks näiteks on kaevanduste rajamine väheväärtuslikele põllumajandusmaadele ja nende maa-alade kvaliteedi tõstmine pärast 20 aastat kaevandamist; teiseks näiteks radioaktiivsete jäätmete hoidmine pinna peal või pinna all (viimane võib tekitada rohkem probleeme tulevikus).
- Asendamine kohas. Üheks näiteks looduslike soolade elimineerimine ja tehissoolade loomine kuskil mujal, teiseks näiteks uue tammi tõttu ümberasujate huvid vs tammist tulu saajate huvid.
- Asendamine liigis. Üheks näiteks uute ühiskondlike lõbustusasutuste loomine provintsi piirkondades, kus vastasel juhul võiksid tekkida ökoloogilised kahjustused seoses jahipidamisega; teiseks näiteks valik tootlikkuse suurendamise ja töökohtade kaotamise vahel.

On selge, et erineva orientatsiooniga institutsioonid rõhutavad jätkusuutlikkuse juures erinevaid aspekte. Näiteks on Paech ja Pfriem (2004: 63–93) leidnud, et ettevõtte lähedased institutsioonid rõhuvad jätkusuutlikkuse printsiipide puhul eelkõige efektiivsusele, järgmistena ringluse suletusele, riski minimeerimisele. Enam-vähem võrdselt on positioneeritud piisavus, jaotus ja vältimine. (vt ka tabel 11.5.).

Tabel 11.5. Jätkusuutlikkuse printsiipide olulisus erinevate hindajate puhul*

Ettevõtte lähedased institutsioonid ⁷³	Jätkusuutlikkusele orienteeritud finants-teenuste pakkujad	Jätkusuutlikkuse alased nõustajad	Kolm eelnevat kokku
Efektiivsus	Efektiivsus	Efektiivsus	Efektiivsus
Ringluse suletus	Vältimine	Riski minimeerimine	Riski minimeerimine
Riski minimeerimine	Jaotus	Ringluse suletus	Ringluse suletus
Piisavus	Riski minimeerimine	Vältimine	Vältimine
Jaotus	Ringluse suletus	Jaotus	Jaotus
Vältimine	Piisavus	Piisavus	Piisavus

* Tumedam toon tähendab vastava printsiibi suuremat olulisust.

Allikas: autori tabel Paech ja Pfriem 2004: 63–93 alusel

⁷³ Sks k. unternehmenshahe Institutionen, näiteks uurimisinstituudid, kaubanduskogad, harude liidud jms

Erinevad institutsioonid väärtustasid jätkusuutlikkuse aspekte erinevalt ka selles mõttes, et kõige rohkem rõhutasid efektiivsust jätkusuutlikkuse alased nõustajad.

Ka rõhutavad erinevad institutsioonid ettevõtte juhtimise aspekte erinevalt (vt ka tabel 11.6.).

Tabel 11.6. Ettevõtte juhtimise aspektide olulisus erinevate hindajate puhul*

Ettevõtte lähedased institutsioonid	Jätkusuutlikkusele orienteeritud finantsteenuste pakkujad	Jätkusuutlikkuse alased nõustajad	Kolm eelnevat kokku
Strateegiline juhtimine	Strateegiline juhtimine	Strateegiline juhtimine	Strateegiline juhtimine
Operatsioonide juhtimine	Personal	Operatsioonide juhtimine	Operatsioonide juhtimine
Tootmine	Tootmine	Kommunikatsioon	Tootmine
Uurimine ja arendus	Kommunikatsioon	Tootmine	Kommunikatsioon
Varustamine	Operatsioonide juhtimine	<i>Controlling</i>	Personal
Kommunikatsioon	Uurimine ja arendus	Personal	Uurimine ja arendus
Logistika	Marketing	Varustamine	Varustamine
Marketing	<i>Controlling</i>	Uurimine ja arendus	<i>Controlling</i>
Personal	Varustamine	Marketing	Marketing
<i>Controlling</i>	Logistika	Logistika	Logistika

* Tumedam toon tähendab vastava printsiibi suuremat olulisust.

Allikas: autori tabel Paech ja Pfriem 2004: 63–93 alusel

Kokkuvõte

Avaliku sektori ettevõtete olemasolu on teatud juhtudel vajalik. Eelkõige võib nende ettevõtete vajalikkust seostada turutõrgetega, kuid ka poliitilise survega teatud strateegilistes sektorites.

Jätkusuutlikkuse üldise kontseptsiooni puhul võib rääkida kuuest erinevast eesmärgist, milleks on piisavus, ümberjaotus, efektiivsus, riski minimeerimine, ringluse suletus ja vältimine. Eeltoodud eesmärkide arvestamine tagab ühiskonna sotsiaalse, ökoloogilise ja majandusliku keskkonna tasakaalustatud arengu. Ka ettevõtte jätkusuutlikkuse

kontseptsioon rõhutab sotsiaalse, ökoloogilise ja majandusliku arengu tasakaalustamise vajadust. Samas on ettevõtted orienteeritud rohkem ettevõttega seonduvatele jätkusuutlikkuse aspektidele kui riigi ja maailma kui terviku jaoks olulistele aspektidele, lähtudes strateegia kujundamisel eelkõige selle teostatavusest ja tasuvusest.

Ettevõtete puhul võib tekkida konflikt tootlikkuse suurendamise ja tarbimise ning ressursside kasutamise piisavuse vahel. Eraettevõtete puhul tekib konflikt ka madala hinna säilitamise ja heade majandustulemuste saavutamise vahel. Jätkusuutlikkuse kontseptsiooni täielikult rakendav ettevõtte peab sotsiaalseid, majanduslikke ja ökoloogilisi aspekte järgima kogu oma tegevuses, alates sisendite logistikast ja lõpetades toodete müügi järgse teenindusega. Seejuures tuleb tal arvestada nii riigis ja harus valitsevate üldiste tingimustega kui ka hankijate, tarbijate ja konkurentide käitumisega.

Ettevõtete jätkusuutlikkuse uurimiseks on kasutatud peamiselt kausanalüüsi, sertifitseerimist, valitud näitajate analüüsi ja koondindeksite koostamist. Enamus neist meetoditest ei tegele tarbimise ja ressursikasutuse piisavuse, riski minimeerimise ega vältimise uurimisega, kuna see osutub liiga keeruliseks. Ka käesolevas töös kontsentreerutakse analoogiliselt teiste uuringutega tulususele, efektiivsusele ja ümberjaotamisele kui ettevõtete jätkusuutlikkuse peamistele aspektidele.